

Інформація з обмеженим доступом та дотримання принципу змагальності у судовому процесі

Автор: Берназюк Ян

Організація: Верховний Суд

Видання: Конституціоналіст · 2022

Дата публікації: 2024-08-29

Постійна адреса: <https://constitutionalist.com.ua/informatsiia-z-obmezhenym-dostupom-ta-dotrymannia-pryntsypu-zmahalnosti-u-sudovomu-protsesi/>

Відомості про матеріал

НАЦІОНАЛЬНА ШКОЛА СУДДІВ УКРАЇНИ

Тренінг: «Право на інформацію та інформація з обмеженим доступом (судова практика)»

(25 листопада 2021 року)

ТЕМА:

Ян БЕРНАЗЮК,

суддя Верховного Суду, д.ю.н., професор

Матеріал 2

- У сфері судочинства вже існують усталені напрацьовані практикою стандарти дотримання принципу змагальності судового процесу, що є важливим для реалізації положень ст. 129 Конституції України, якими, серед іншого, до основних засад судочинства віднесено змагальність сторін та свободу в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості.

Матеріал 3

- У судовій практиці трапляються ситуації, за яких зазначений принцип підлягає застосуванню разом з іншими принципами, зокрема, принципом забезпечення національної безпеки.

Матеріал 4

- Як зазначено в Науково-практичному коментарі Кодексу адміністративного судочинства України, закриті судові засідання проводиться при оприлюдненні державної таємниці, персональних даних, окремих різновидів публічної інформації (конфіденційна, таємна, службова), банківської, лікарської таємниці тощо.
- [Науково-практичний коментар Кодексу адміністративного судочинства України / за заг. ред. Р.С. Мельника. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2019. – 1030 с.]

Матеріал 5

- Європейський суд з прав людини неодноразово наголошував на тому, що право на змагальний судовий процес повинно надаватись у задовільних умовах: сторона у справі повинна мати можливість ознайомитись із доказами у суді, а також можливість прокоментувати їх наявність, зміст і достовірність у відповідній формі та у відповідний термін (Křmář and Others v. the Czech Republic (Кртсмар та інші проти Чеської Республіки), заява № 35376/97 § 42; Immeubles Groupe Kosser v. France (Іммебль Груп Коссер проти Франції), заява № 38748/97 § 26).

Матеріал 6

- Право на змагальний судовий процес фактично означає можливість сторін бути обізнаними щодо усіх представлених доказів, а також наданих до них коментарів та спостережень, у тому числі представлених незалежним представником національних юридичних послуг, оскільки вони можуть вплинути на рішення суду (*Ruiz-Mateos v. Spain* (Руїз Матеос проти Іспанії), заява № 12952/87, п. 63; *McMichael v. the United Kingdom* (МакМайкл проти Сполученого Королівства), заява № 16424/90, п. 80; *Vermeulen v. Belgium* (Вермюлен проти Бельгії), заява № 19075/91, п. 33; *Kress v. France* (Кресс проти Франції), заява № 39594/98, п. 74).

Матеріал 7

- У своїй практиці Європейський суд з прав людини (зокрема, рішення у справах *Жук проти України*, заява № 45783/05, п. 25; *Kress v. France*, заява № 39594/98, п.п. 60, 72-76; *Göç v. Turkey*, заява № 36590/97, п. 55-57; *F.C.B. v. Italy*, заява № 12151/86, п. 33; *Kaya v. Austria*, заява № 54698/00, п. 28) також виходить з того, що призначення змагальності процесу спрямоване не унеможливлення впливу на суд доказів, які одна з сторін не змогла оцінити та навести свої міркування (сторони повинні мати можливість знайомитися з усіма пред'явленими доказами і зауваженнями, отримувати копії документів); у кожній справі судом мають бути з'ясовані всі обставини, але, при цьому суд досліджує докази та пояснення, які подані сторонами або іншими суб'єктами лише у межах судового процесу.

Матеріал 8

- У справі *Ferreira Alves (№ 3) v. Portugal*, заява № 25053/05, п. 35-43), яка стосувалася батьківських прав (права контакту з неповнолітньою дитиною), Суд встановив порушення п. 1 ст. 6 Конвенції з огляду незабезпечення державою у цьому судовому провадженні дотримання принципу змагальності. Суд виходив з того, що концепція справедливого судового розгляду, в аспекті дотримання принципу змагальності, передбачає право сторін судового розгляду знати і коментувати всі подані докази або подані пояснення, які мають суттєве значення та впливають на рішення суду таким чином, який може бути несприятливим для будь-якої із сторін;

Матеріал 9

- право на змагальний процес для цілей пункту 1 статті 6 Конвенції, як витлумачено судовою практикою, в принципі означає можливість учасників справи мати відповідні знання та можливість коментувати всі надані докази чи зауваження з метою впливу на рішення суду, подані навіть незалежним членом національної юридичної служби; лише сторони спору можуть правильно вирішити, чи вимагає документ зауваження; хоча можна уявити виняткові обставини, коли деякі документи із матеріалів справи не можуть бути розголошені сторонам, оскільки, наприклад, вони є конфіденційними або пов'язані з державною безпекою.

Матеріал 10

- В аспекті доказів, що містять інформацію з обмеженим доступом, Судом сформовано наступні підходи: необхідно надавати доступ до матеріалів, що мають «життєво важливе» значення для результату справи; доступ до менш важливих доказів може бути обмежено («МакМайкл проти Сполученого Королівства» (*McMichael v. the United Kingdom*), заява № 16424/90, п. 78-82);

Матеріал 11

- труднощі, що постають для сторони захисту у зв'язку з нерозголошенням, повинні бути належним чином компенсовані процедурами, яких дотримуються судові органи («Фітт проти Сполученого Королівства» (*Fitt v. the United Kingdom*), заява № 29777/96, п. 45-46); ці процедури можуть передбачати надання стороні захисту короткий виклад доказів, що не підлягали розголошенню («Ботме та Аламі проти Сполученого Королівства» (*Botmeh та Alami v. the United Kingdom*), заява № 15187/03, п. 42-45).

Матеріал 12

- Згадувані проблеми неодноразово ставали предметом вирішення і судами касаційних інстанцій в Україні.
- Так, у рішенні від 07 вересня 2018 року у справі №800/500/16 (адміністративне провадження № П/9901/331/18) Верховний Суд визнав протиправними дії та бездіяльність Вищої ради правосуддя у вигляді відмови в наданні фізичній особі для ознайомлення матеріалів перевірки за її зверненням та зобов'язав відповідача надати для ознайомлення відповідні матеріали.
- Постанова Верховного Суду від 07 вересня 2018 року у справі №800/500/16

Матеріал 13

- Постанова Верховного Суду від 07 вересня 2018 року у справі №800/500/16
- Суд виходив з того, що згідно з частиною дванадцятою статті 95 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» розгляд дисциплінарної справи стосовно судді відбувався на засадах змагальності, який полягає в активній ролі сторін, які доводять свою позицію; з цього принципу випливає рівність прав осіб, які беруть участь у справі, зокрема рівність у процесуальних правах подавати пояснення, заперечення, заявляти клопотання, надавати докази, висловлювати судження по суті справи.

Матеріал 14

- Постанова Верховного Суду від 07 вересня 2018 року у справі №800/500/16
- Відповідно до частини третьої статті 32 Закону України «Про Вищу раду юстиції» суддя, справа якого розглядається, та/або його представник мають право знайомитися з матеріалами перевірки, надавати докази та пояснення, ставити запитання учасникам засідання, висловлювати заперечення, заявляти клопотання і відводи.

Висновки

- Постанова Верховного Суду від 07 вересня 2018 року у справі №800/500/16
- Суд виходив з того, що віднесення частини матеріалів дисциплінарного провадження до інформації з обмеженим доступом (службової інформації), зокрема висновків члена Вищої ради правосуддя та її секції, не може бути підставою для ненадання можливості ознайомитися з іншими матеріалами, доступ до яких не обмежено відповідно до закону; для ознайомлення можуть надаватися матеріали, які безпосередньо пов'язані зі скаргою, із дотриманням вимог законодавства про захист персональних даних щодо знеособлення персональних даних;

Матеріал 16

- Постанова Верховного Суду від 8 серпня 2019 року у справі № 9901/76/19
- В іншому рішенні від 8 серпня 2019 року у справі № 9901/76/19 (провадження № П/9901/76/19) Верховний Суд визнав протиправною бездіяльність Вищої кваліфікаційної комісії суддів України щодо неоприлюднення на своєму офіційному веб-сайті текстів усіх прийнятих нею нормативно-правових актів та актів індивідуальної дії (крім внутрішньоорганізаційних), зокрема рішень, прийнятих у пленарному складі, рішень палат, рішень колегій та зобов'язав здійснити відповідні дії.

Матеріал 17

- Постанова Верховного Суду від 8 серпня 2019 року у справі № 9901/76/19
- Разом з тим, Суд виходив з того, що право на доступ до публічної інформації не є абсолютним; стаття 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації» визначає перелік публічної інформації з обмеженим доступом, стаття 10 вказаного Закону визначає особливості доступу до інформації про

особу, а частиною третьою статті 10-1 – визначено умови оприлюднення публічної інформації, що містить персональні дані фізичної особи, у формі відкритих даних.

Матеріал 18

- Постанова Верховного Суду від 17 жовтня 2018 року у справі № 826/17425/16
- Під час прийняття рішення від 17 жовтня 2018 року про скасування постанови суду апеляційної інстанції та направлення справи на новий розгляд Верховний Суд у справі № 826/17425/16 (адміністративне провадження № К/9901/12267/18) виходив з того, що судові засідання в зазначеній справі після призначення колегії суддів апеляційного суду, які мають спеціальний допуск до державної таємниці, були проведені у відкритих судових засіданнях, однак, матеріали справи не містять інформації, яким чином колегією суддів апеляційної інстанції здійснено дослідження письмових доказів з грифом обмеження доступу «таємно» та «цілком таємно», які покладені цим судом в основу ухваленого рішення.

Висновки

- Постанова Верховного Суду від 17 жовтня 2018 року у справі № 826/17425/16
- Суд касаційної інстанції зробив висновок, що при дослідженні вказаних доказів судом апеляційної інстанції порушено норми процесуального законодавства, а саме приписів ст.ст. 44, 72, 73 та 211 КАС України.
- При цьому Суд застосував наступні положення процесуального закону:
- розгляд справ в адміністративних судах проводиться відкрито, крім випадків, визначених цим Кодексом;

Матеріал 20

- Постанова Верховного Суду від 17 жовтня 2018 року у справі № 826/17425/16
- При цьому Суд застосував наступні положення процесуального закону:
- розгляд справи у закритому судовому засіданні проводиться у випадках, коли відкритий судовий розгляд може мати наслідком розголошення таємної чи іншої інформації, що охороняється законом, необхідності захисту особистого та сімейного життя людини, а також в інших випадках, визначених законом;

Матеріал 21

- Постанова Верховного Суду від 17 жовтня 2018 року у справі № 826/17425/16
- При цьому Суд застосував наступні положення процесуального закону:
- розгляд справи та вчинення окремих процесуальних дій у закритому судовому засіданні проводиться з додержанням правил здійснення адміністративного судочинства; під час такого розгляду можуть бути присутні лише учасники справи, а в разі необхідності - свідки, експерти, спеціалісти, перекладачі;

Матеріал 22

- Постанова Верховного Суду від 17 жовтня 2018 року у справі № 826/17425/16
- При цьому Суд застосував наступні положення процесуального закону:
- суд попереджає зазначених осіб про обов'язок не розголошувати інформацію, для забезпечення захисту якої розгляд справи або вчинення окремих процесуальних дій відбуваються в закритому судовому засіданні; учасники справи мають право подавати докази;

Матеріал 23

- Постанова Верховного Суду від 17 жовтня 2018 року у справі № 826/17425/16
- При цьому Суд застосував наступні положення процесуального закону:
- брати участь у судових засіданнях, якщо інше не визначено законом; брати участь у дослідженні доказів; ставити питання іншим учасникам справи, а також свідкам, експертам, спеціалістам;

Висновки

- Постанова Верховного Суду від 17 жовтня 2018 року у справі № 826/17425/16
- При цьому Суд застосував наступні положення процесуального закону:
- суд під час розгляду справи повинен безпосередньо дослідити докази у справі: ознайомитися з письмовими та електронними доказами, висновками експертів, поясненнями учасників справи, викладеними в заявах по суті справи, показаннями свідків, оглянути речові докази;

Матеріал 25

- Постанова Верховного Суду від 17 жовтня 2018 року у справі № 826/17425/16
- При цьому Суд застосував наступні положення процесуального закону:
- докази, що не були предметом дослідження в судовому засіданні, не можуть бути покладені судом в основу ухваленого судового рішення; речові, письмові та електронні докази оглядаються у судовому засіданні, за винятком випадків, визначених цим Кодексом, і пред'являються учасникам справи за їхнім клопотанням, а в разі необхідності - також свідкам, експертам, спеціалістам;

Матеріал 26

- Постанова Верховного Суду від 17 жовтня 2018 року у справі № 826/17425/16
- При цьому Суд застосував наступні положення процесуального закону:
- учасники справи можуть давати свої пояснення з приводу письмових, речових і електронних доказів або протоколів їх огляду, ставити питання експертам; письмові докази, у тому числі протоколи їх огляду, складені за судовим дорученням або в порядку забезпечення доказів, за клопотанням учасника справи пред'являються йому для ознайомлення, а в разі необхідності - також свідкам, експертам, спеціалістам чи перекладачам, або оголошуються в судовому засіданні (ст.ст. 10, 44, 72, 73, 211 та 217 Кодексу адміністративного судочинства України в редакції, чинній на час ухвалення судом апеляційної інстанції постанови у справі).

Матеріал 27

- Згідно з встановленою практикою касаційний суд за наявності обґрунтованих підстав виносить ухвалу про розгляд справи у закритому судовому засіданні (див. ухвали від 18 вересня 2018 року у справі № 826/2184/17 (провадження № 11-918апп18) та від 16 січня 2019 року у справі № 826/20221/16 (провадження № 11-1459апп18)).

Матеріал 28

- Важливо, що за змістом статей 6, 22, 27 Закону України «Про державну таємницю» та Порядку організації та забезпечення режиму секретності в державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 939 від 18 грудня 2013 року, для опрацювання поданих до суду документів з обмеженим доступом необхідно, щоб у всіх суддів, які входять до складу колегії, визначеної для розгляду цієї справи, а також в учасників справи був допуск до державної таємниці відповідної форми (див. ухвали від 1 березня 2018 року у справі № 800/511/17 та від 24 жовтня 2018 року у справі № 9901/774/18).

Висновки

- Принцип змагальності судового провадження охоплює собою право особи, крім можливості подавати власні докази, знати про існування всіх представлених доказів та пояснень іншими учасниками справи (у тому числі поданих незалежним представником національних юридичних послуг), оскільки вони можуть вплинути на рішення суду, мати можливість знайомитись з матеріалами справи та робити з них копії, а також володіти відповідними знаннями (залучати професійного представника) та змогу коментувати представлені докази та пояснення у належній формі та у встановлений час.

Висновки

- За загальним правилом, лише сторони спору можуть правильно (об'єктивно) вирішити, чи вимагає документ ознайомлення з ним та надання до нього коментарів або зауважень. Існують виняткові обставини, за яких деякі документи із матеріалів судової справи не можуть бути повністю розголошені (надані для ознайомлення) сторонам, оскільки, вони містять інформацію з обмеженим доступом (наприклад, пов'язані з державною таємницею).

Висновки

- У такій ситуації, доступ до матеріалів, що мають «життєво важливе» значення для результату справи не може бути повністю обмеженим; труднощі, що постають для сторони захисту у зв'язку з нерозголошенням, повинні бути належним чином компенсовані процедурами, яких дотримуються судові органи, зокрема, можливістю особи ознайомитися з стислим викладом нерозкритих доказів.

Файли матеріалу

[Оригінальний файл автора](#)